

Aleksander Łukaszewicz - Jubileusz i sylwetka naukowa Prof. Jerzego Kleera

Twórczość naukowa Prof. Jerzego Kleera obfituje nie tylko w liczne książki, artykuły naukowe, udział w pracach zbiorowych, redakcje naukowe itp., ale także jest wielo-nurtowa. Owa wielość nurtów ma wszakże wspólny mianownik – jest to mianowicie szeroko pojęta teoria rozwoju społeczno-gospodarczego oraz analizy empiryczne różnych przejawów i konsekwencji tego rozwoju.

We wskazanych nurtach wyodrębniają się grupy tematyczne, które w wypadku tego uczonego układają się na ogół w sekwencję czasową. Ta z kolei stała się jego odpowiedzią na – fazy ewolucji – zwłaszcza gospodarki światowej, jak też na wyzwania poznawcze oraz interpretacyjne niesione przez te fazy.

Jedną ze wskazanych grup tematycznych stała się problematyka spółdzielczości, która w tym tekście jest omówiona odrębnie.

Drugą grupą, obfitującą w kilka książek i liczne artykuły, stała się problematyka gospodarek i społeczeństw tzw. Trzeciego Świata. W tym – powody historyczne współczesnego zacofania społeczno-gospodarczego i ogólnocywilizacyjnego jak też szansę i możliwości przezwyciężenia tego stanu oraz wejścia na drogę trwałego rozwoju. Warto tu przypomnieć, że studia J. Kleera w tej dziedzinie, opracowane głównie w trzecim ćwierćwieczu XX wieku, przypadły na okres, kiedy w literaturze światowej nastąpiła prawdziwa eksplozja prac badawczych poświęconych zacofaniu i rozwojowi społeczno-gospodarczemu. Liczne podobieństwa przedmiotowe oraz rekomendacje strategiczne w pracach J. Kleera i w literaturze światowej nie oznaczają jednak, że jego prace były po prostu „światłem odbitym”.

Można tu zarówno znaleźć własne spostrzeżenia i wnioski o charakterze poznawczym, jak też – zwłaszcza – inspiracje czerpane z równoczesnej polskiej literatury przedmiotu (w tym m. in. autorstwa O. Lange, M. Kaleckiego, W. Kuli czy I. Sachsa). Obfita ekonomiczna literatura polska poświęcona rozwojowi i zacofaniu, z mocnym udziałem J. Kleera, zdecydowanie odróżniała się na tle światowym. Decydowało o tym nie tylko rozmieszczenie akcentów – wyzwań poznawczych, wybór priorytetów problemowych, odwoływanie się do szeroko pojętej historii rozwoju i zacofania, wreszcie postawa historiozoficzna – akcent na szansę i możliwości rozwoju.

Literatura ta posiadała jeszcze jedną cechę charakterystyczną: szersza i głębsza niż gdzie indziej analiza roli i funkcji państwa w zapoczątkowaniu rozwoju i sterowania jego przebiegiem, wpływ różnych warunków ustrojowych oraz instytucjonalnych (czemu właśnie J. Kleer poświęcił wiele uwagi) oraz analiza doświadczeń polskich w tym kontekście. Obraz dorobku polskiej myśli ekonomicznej w tym zakresie i w tym okresie byłby dotkliwie niepełny bez uwzględnienia wkładu J. Kleera.

Kolejnym nurtem badań J. Kleera stały się problemy transformacji ustrojowej w dawnych krajach socjalistycznych. Zaowocował on licznymi publikacjami (w tym redagowaniem prac zbiorowych). W tej dziedzinie autor poddał wnikliwej analizie kształtowanie się gospodarki rynkowej, warunkom niezbędnym do spełnienia w tym względzie, a także licznym przeszkodom, jakie się w tym procesie przejawiały. Doświadczenia i przebieg transformacji w Polsce wysuwały się tutaj na czoło badań, ale autor rozszerzył je na międzynarodową skalę porównawczą. Chodziło mu przede wszystkim o przypadki szczególne tego procesu, a mianowicie o Rosję i Niemcy Wschodnie. Analiza tego ostatniego przypadku transformacji, gdzie można dostrzec cechy ogólne procesu, ale także nie spotykane gdzie indziej cechy szczególne, wyróżnia wkład poznawczy J. Kleera nie tylko na tle polskiej literatury przedmiotu.

Po latach J. Kleer powrócił do problematyki rozwoju gospodarki światowej, ale w zakresie rozszerzonym o zjawiska jej globalizacji, a w tym kontekście – ewolucji Unii Europejskiej. Jeszcze w początkach lat 80., kiedy zjawiska globalizacji właściwie dopiero zaczęły być dostrzegane w literaturze naukowej, J. Kleer opublikował obszernie studium poświęcone równowadze i nierównowadze w gospodarce światowej, a te właśnie zjawiska i procesy zajęły obecnie kluczowe miejsce w analizach globalizacji. W tym nurcie badawczym J. Kleer pozostał do dzisiaj.

W warsztacie badawczym J. Kleera zawsze był obecny problem roli i funkcji państwa w rozwoju społeczno - gospodarczym, zarówno ich niezbędnej tu obecności, jak też granic efektywnego wpływu na ten rozwój. W ostatnich kilkunastu latach jego uwagę zwróciły problemy miejsca, roli i znaczenia sektora publicznego oraz państwa narodowego w toku ewolucji procesu globalizacji. Ostatnia z książek J. Kleera jest temu właśnie poświęcona. Zawiera ona szeroką analizę nowych reguł gry na rynku globalnym, z konfrontacją tych reguł ze sprzężonym wymiarem globalnym i narodowym, analizę rozwoju kategorii globalnych dóbr publicznych, analizę zjawisk konwergencji i dywergencji w procesach globalnych, a także liczych konfliktów – rzeczywistych i potencjalnych – w jakie całość tych procesów obfituje.

Tylko sam autor mógłby ocenić, który fragment jego bogatego dorobku naukowego jest mniej czy bardziej ważny. W każdym razie ostatnia wskazana tu książka jest ważnym krokiem w kierunku wyróżniających się, a nawet pionierskich światowych studiów nad globalizacją. Tym samym przyczynia się do wkładu nauki polskiej do nauki światowej.

W dorobku badawczym Profesora J. Kleera zanotować jeszcze należy wieloletnie studia nad ruchem spółdzielczym w Polsce i na świecie - a więc w ujęciu porównawczym, jak też w szerokiej perspektywie historycznej. Uwagę tu zwracają zwłaszcza problemy relacji między państwem a instytucjami i przedsiębiorstwami spółdzielczymi. Jak też miejsce i rola spółdzielczości we współczesnej gospodarce rynkowej. Badania te zaowocowały publikacją

kilku książek oraz wielu artykułów. Te prace badawcze były wykonywane w Spółdzielczym Instytucie Badawczym w Warszawie, gdzie Profesor kierował kolejno dwoma Zakładami, a następnie na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie Profesor stworzył, a następnie przez wiele lat kierował Katedrą Spółdzielczości

Dla uzupełnienia obrazu trzeba jeszcze dodać wielokrotne wizyty i wykłady na uniwersytetach w Niemczech i Finlandii, jak też promocje doktoratów przygotowywanych tam pod Jego kierunkiem.

Dorobek naukowy i dydaktyczny Profesora J. Kleera wzbogaciły również wieloletnie prace w dziedzinie organizacji nauki. Pośród różnych na podkreślenie zasługuje działalność w Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, instytucji wysoko cenionej dla troski o poziom dorobku kandydatów do stopni i godności samodzielnych pracowników nauki. Drugą dziedziną jest udział Profesora J. Kleera w Komitecie Prognoz Polskiej Akademii Nauk „Polska 2000 Plus” najpierw jako członek Prezydium Komitetu, a obecnie jako zastępca przewodniczącego. Instytucja ta, jedyna o takim przeznaczeniu w kraju, skupia grono uczonych z różnych dyscyplin nauki i stała się centralnym i autorytatywnym ośrodkiem kształtowania opinii, nie tylko naukowych, o problemach i wizjach przyszłości Polski, jak też gospodarki i społeczeństwa światowego. Trzecim nurtem w tej dziedzinie jest ponad dziesięcioletnia działalność prof. J. Kleera jako Rektora „OLYMPUS” Szkoły Wyższej im. Romualda Kudlińskiego w Warszawie.

Aleksander Łukaszewicz